

СКОРОХОД
Олександр Миколайович —
кандидат біологічних наук,
науковий співробітник Інституту
молекулярної біології і генетики
НАН України

ГОЛОВНІ ВИКЛИКИ ПЕРЕД МОЛОДИМИ ВЧЕНИМИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЮ АКАДЕМІЄЮ НАУК УКРАЇНИ

Шановні учасники зборів!

Сьогодні перед науковцями України та Академії постало чимало викликів. Чи не найбільший серед них — як зробити науку пріоритетною для держави та суспільства сферою? Яким чином в умовах війни з Росією, економічної та політичної кризи, хронічного недофінансування переконати суспільство і владу, що без науки українська держава у XXI столітті просто не зможе існувати? Адже йдеться і про обороноздатність, і про якісні медицину та освіту, і про інновації, а крім того — про збереження культурної спадщини нації. При цьому основний тягар відповідальності лежить саме на Національній академії наук як на організації, в якій, незважаючи ні на що, збереглися наукові школи, досі працюють учені зі світовим ім'ям і проводяться дослідження на найвищому світовому рівні.

Чи зможе Академія впоратися з цими викликами? Відповідь буде позитивною тільки за умови, що сама Академія стане рушієм змін та еволюціонуватиме в організацію, спроможну на ці виклики відповісти.

Сьогодні від імені молодих учених НАН України я хочу розповісти про те, які сфери, на нашу думку, є критично необхідними для розвитку Академії, а також про деякі наші ініціативи в цьому напрямі. Я дуже сподіваюся, що Загальні збори НАН України підтримають як наші пропозиції, так і стратегію еволюції Академії, а також закріплять це відповідною резолюцією.

Спершу дозвольте трохи розповісти про саму Раду молодих учених Національної академії наук України. Це колегіальний орган при Президії НАН України, який об'єднує співробітників та аспірантів установ віком до 35 років. Примітно, що рух за об'єднання молодих учених з метою відстоювання власних інтересів розпочався одразу після подій на Майдані в лютому 2014 р. Ще до кінця року було утворено ради молодих учених

при 10 відділеннях НАН України, а трохи згодом і при решті відділень (ще чотири). Було також проведено Загальні збори і створено Раду молодих учених НАН України.

Повертаючись до необхідних сьогодні змін, почнемо зі сфери фінансування. Вочевидь, за нинішньої економічної та політичної ситуації в країні сподіватися на бодай якое підвищення фінансування Академії з боку держави найближчим часом, на жаль, не доводиться, а отже, ми самі маємо стати ефективнішими як у використанні виділених бюджетних коштів, так і в залученні коштів від бізнесу та міжнародних грантодавців. Маємо констатувати, що на сьогодні чимало академічних установ з різних причин не є ефективними у використанні наявних коштів та залученні інвестицій. Тому передусім потрібно провести якісний аудит усіх установ і підрозділів Академії за участю міжнародних експертів. Минулого року було створено робочу групу (в роботі якої, до речі, брали участь і представники молодих учених) з розроблення Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України. За основу було взято методику оцінювання, яку використовують в Асоціації Лейбніца (Німеччина). Швидке впровадження цієї методики може надати інструмент для формування об'єктивної картини щодо стану справ в Академії і допоможе зробити відповідні висновки стосовно можливого перерозподілу коштів між установами на користь більш ефективних.

Що стосується залучення коштів від бізнесу, то тут є надзвичайно великий потенціал, який ми поки що не використовуємо. Сьогодні чимало компаній і приватних інвесторів шукають потенційно прибуткові проекти та розробки й готові вкладати у них значні кошти. Проте однією з ключових проблем для Академії є те, що про розробки її вчених практично неможливо знайти інформацію. Необхідно істотно розширити спектр та наповнення заходів, спрямованих на зацікавлення потенційних інвесторів. Потрібно створювати платформи, які б дозволяли вченим-розробникам та інвесторам вести конструктивний діалог.

Ще минулого року ініціативною групою молодих учених ми вперше провели форум «Наука. Бізнес. Інновації», на якому всі охочі з НАН України могли представити власні розробки для потенційних інвесторів. Попередній відбір проектів здійснювала експертна комісія, сформована з представників компаній, вітчизняних та міжнародних організацій. Із 15 попередньо відібраних проектів переможцями стали три, два з яких були проектами саме з установ Академії. Один із них — у галузі біотехнології — отримав фінансування і зараз перебуває на стадії впровадження. Тобто кошти знайти реально, але потрібно створювати для цього функціональні платформи.

Про пошук міжнародного грантового фінансування розповідати не буду. Більшість інститутів мають у цьому достатній власний досвід. Крім того, є мережа національних контактних пунктів, які надають консультаційну допомогу при поданні проектів на гранти програми «Горизонт-2020». Зазначу лише, що надзвичайно важливим є обмін досвідом між тими, хто вже успішно отримав грант, і тими, хто тільки збирається це зробити.

Наступний напрям, на який ми маємо звернути увагу, — це кадрове питання. На сьогодні серед близько 38 тис. працівників НАН України молоді вчені становлять трохи більше 2,5 тис. Ще маємо приблизно 2 тис. аспірантів і докторантів. Щороку через вкрай низьке фінансування, відсутність соціальних ліфтів, недостатнє забезпечення інфраструктури для проведення досліджень сотні і тисячі молодих мотивованих науковців виїждять за кордон. Чи можна зупинити цей процес? Вочевидь, ні. І насамперед тому, що наука сьогодні — явище глобальне й інтернаціональне. Для того щоб реалізуватися як учений, для переважної більшості спеціальностей просто необхідно їздити на стажування за кордон і переймати досвід колег. Однак важливими завданнями для Академії є, по-перше, зменшення цього відпливу кадрів завдяки грамотно побудованій системі заохочень і, по-друге, створення умов для того, щоб науковці були зацікавлені через певний час роботи за кордоном повернутися і знову

працювати на вітчизняну науку. Обидва завдання є комплексними. Однак навіть налагодження прозорої системи забезпечення службовим житлом, розширення системи грантів та премій для фінансування проектів молодих учених, внесення змін до законодавства, що стосуються підготовки аспірантів і спрямовані на його спрощення та адаптацію до світових стандартів, участь у європейських інфраструктурних програмах (ERIC) для отримання доступу до їхніх дослідницьких інфраструктур уже могли б суттєво поліпшити ситуацію.

Ще один з аспектів цього питання — це популяризація діяльності вчених НАН України у суспільстві. Адже інтерес до науки виникає ще зі шкільних та студентських років. Останні три роки ради молодих учених НАН України проводять Дні науки — проект з популяризації науки, який охоплює науково-популярні лекції, демонстрації, екскурсії, майстер-класи. Усі охочі мають можливість безпосередньо відвідати більш як десяток наукових установ та музеїв НАН України, дізнатися й побачити на власні очі багато чого цікавого з природничих наук або в царині сучасної української мови та літератури, поспілкуватися з фахівцями з різних галузей знань. Восени 2015 р. Дні науки відбулися у Києві, Харкові, Львові, Дніпропетровську і зібрали близько 10 тис. відвідувачів. Навіть за ці три роки ми побачили, що інтерес до науки у суспільстві зростає. Чимало відвідувачів Днів науки потім приходять до Малої академії наук чи стають студентами профільних вишів. І, звісно, крім залучення нових кадрів, проведення таких заходів є важливим для популяризації науки у суспільстві в цілому, адже їх охоче висвітлюють ЗМІ, разом з дітьми приходять батьки, і це стає своєрідною формою сімейного дозвілля. Однак питання популяризації науки та формування позитивного іміджу вчених заслуговує на окреме обговорення і не є предметом моєї доповіді.

Третьою важливою для Академії сферою має стати формування сприятливого законодавчого поля для роботи наукових установ. Це стосується, зокрема, законів та нормативних

актів, що регулюють наукову сферу загалом чи її окремі аспекти і таким чином ускладнюють чи спрощують механізм вступу до аспірантури, кваліфікаційні вимоги до захисту дисертацій та обіймання наукових посад. Це стосується також і митного законодавства, процедур закупівлі обладнання і реактивів за кордоном та в Україні, податкового законодавства, можливості наукових установ відкривати спільні підприємства з приватними компаніями з метою заробляти кошти в умовах недофінансування з держбюджету та багатьох інших аспектів наукової діяльності. Створення правового поля має відбуватися також з урахуванням його відповідності світовим практикам і стандартам задля забезпечення інтеграції української науки до європейського та світового дослідницького простору.

Зазначу, що минулого року ініціативна група молодих учених НАН України брала участь у підготовці Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», готувала пропозиції до нормативних актів, які МОН України виставляло на громадське обговорення. Не всі пропонувані прогресивні зміни вдалося внести до Закону, однак чимало пропозицій було враховано.

Насамкінець хочу підкреслити, що крім сказаного є ще цілий комплекс нагальних питань, які потребують вирішення. Як показує практика кількох останніх років, для цього необхідна інтеграція зусиль керівництва та наукової спільноти Академії і, відповідно, змінення принципів організації роботи самої НАН України. Тому маю пропозицію до Загальних зборів зі створення єдиного координаційного органу — Ради реформ НАН України, який забезпечив би координацію зусиль Президії, ініціатив науковців та молодих учених задля підвищення ефективності роботи НАН України та вирішення проблем, які стоять перед Академією сьогодні. Шлях еволюції та розвитку дозволить Академії не лише зберегти себе як провідну наукову організацію в Україні, а й посісти чільне місце серед таких організацій у Європі та світі.

Дякую за увагу.